

Izrael

soudců a králů

Jan Dvořák

Pokračování Příběhů Tóry

p3k

*Za finanční podporu při vydání této knihy
děkujeme panu Michalu Dostálovi.*

© Jan Divecký, 2006

© Nakladatelství P3K, 2006, 2011

ISBN 80-903584-4-6 (Petr Karas)

ISBN 80-903587-4-8 (Karel Kupka)

ISBN 978-80-87186-14-5 (eKniha PDF)

Obsah

Předmluva	7
Úvodem – Židovský král	9
<i>Kniha Jéhošua</i>	
1. Jéhošua bin Nun, generál s Tórou	14
2. Jericho, Aj a Givon, tři kroky vpřed	22
3. Dobytí a rozdělení země, od zázraků k realitě	30
<i>Kniha Soudců (Šoftim)</i>	
4. Tvrdý pád na zem	38
5. Ženy v hlavní roli	44
6. Gidonův meč a Avimelechovo trní	50
7. Jiftachův slib a Šimšonovy vlasy	58
8. Černočerná tma hříchu	68
<i>Kniha Šmuelova</i>	
9. Šmuel – otec proroků	76
10. Šaul ben Kiš, o hlavu výš	82
11. Šaul a David	92
12. Král David	102
13. Hřích a trest	116
Slovník pojmů	131
Užitá literatura a citovaní autoři	139
Hebrejské a české přepisy biblických jmen	140

Předmluva

Tóra je knihou, které chybí happy-end. Generace osvobozená z egyptského otroctví a obdarovaná na hoře Sinaj Božími příkazy umírá po čtyřicetiletém putování pouští před branami Izraele, na březích řeky Jordánu. Podle rabínské tradice měla vzniknout jen šestice biblických knih – Pět knih Mojžíšových a kniha Jehošua (Jozue), ve které měl být příběh Tóry završen a naplněn. Židovský národ ale zhřešil, ne jednou, ale opakovaně. Bůh Izraelce trestal, ale zároveň je učil, jak mají chyby napravovat. Z chyb předků se dodnes učíme i my a jejich hříchům vlastně paradoxně vděčíme za další knihy.

Chceme-li jednoduše pochopit roli starověkých proroků, představme si je jako tiskové mluvčí. Úkolem proroků není odkrývat budoucnost, úkolem proroků je sdělovat lidem Boží vůli. Prorok je v Tanachu (Bibli) často nucen říkat věci, které se mu nelíbí. Jona (Jonáš) chtěl raději zemřít než konat svůj úkol, Šmuel (Samuel) proti svému přesvědčení pomazal první dva krále Izraele, proroci byli posíláni ke králům, aby je v ohrožení vlastního života kritizovali, Jirmejahu (Jeremjáš) musel oznámit zničení Chrámu a Jeruzaléma, a dokonce i sám Moše (Mojžíš) se snažil svému úkolu vyhnout. Ne každý prorok přitom sepsal knihu svých výroků. Byli proroci, kteří jen řekli, co říci měli, a tím jejich úkol skončil. V Tanachu například chybí kniha proroka Natana, který působil v dobách krále Davida a spolurozhodoval o stavbě Chrámu. Proč? Protože mezi dvacet čtyři knih Tanachu byly vybrány jen ty texty, které hovoří o věcech nadčasových. Proto musíme Tanach chápat jako stále živou knihu pořád aktuálních textů.

Knihy *Izrael soudců a králů* se soustředí na hlavní příběhy prvních tří prorockých knih (Jehošua, Soudců a Šmuel), které pokrývají časový úsek asi čtyř set padesáti let života židovského národa v zemi Izrael, od příchodu z Egypta do ustavení dědičného království, kterému se pak věnují knihy následující, zejména kniha Královská.

Od počátku jsem se snažil, aby kniha vycházela z židovského pohledu na biblické události, přičemž jsem se opíral o klasické komentátory a texty, jejichž výčet naleznete v seznamu užitě literatury a citovaných autorů. Proto jsem také, pokud to bylo možné, volil hebrejské varianty jmen postav a knih. Pro čtenáře zvyklé na české názvosloví, uvádím u známějších jmen při prvním užití hebrejského výrazu v závorce český ekvivalent, například Šimšon (Samson). Kompletní dvojice variant (hebrejská – česká/ekumenická) jsou uvedeny vzadu v knize. Jen u „nejzažitéjších“ jmen používáme český popis – kniha Mojžíšova, Šalomounův Chrám. Pro hebrejskou Bibli („Starý zákon“) užívám tradiční označení Tanach. Protože příběhy prorockých knih jsou mezi českou populací méně známé než příběhy Tóry, věnuji se v každé kapitole i stručnému (volnému) převyprávění samotného děje. Pokud někdy cituji hebrejský úryvek, přepisuji ho do latinky velkými písmeny tak, aby ho český čtenář správně vyslovil. Například hebrejské slovo CELA (žebro) vyslovte stejně jako místo pro předběžně zadržené. Součástí knihy je i abecedně řazený slovníček vybraných pojmů.

Orientace v textu

Abychom se v textu Tanachu snáze orientovali, nabízím jednotný a jednoduchý styl lokalizace textu. K tomu využívám obvyklé členění knih na kapitoly a věty.

Příklad:

J 1:1–10 tedy znamená kniha Jehošua, 1. kapitola, věty 1 až 10.

Užívané zkratky:

M – kniha Mojžíšova (1–5)

J – kniha Jehošua

S – kniha Soudců

Šm – kniha Šmuelova (1, 2)

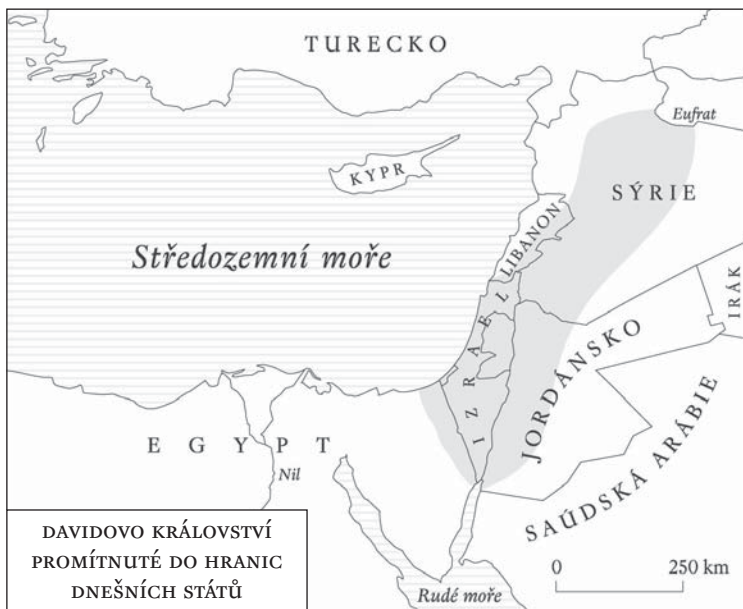
Kr – kniha Královská (1, 2)

DH – Kroniky (1, 2) [Letopisy]

Ž – Žalmy

Úvodem – Židovský král

Jen málokteré téma v Tóře je tak ambivalentní jako téma vlády, moci a potažmo královské moci. V Páté knize Mojžíšově je psáno: „Až vstoupíte do té země, kterou vám Bůh dává, a osídíte ji, řeknete si: Ustanovme si nad sebou krále jako ostatní národy v okolí.“ Středověcí učenci se přou o podstatu této věty: podle Rambama je zde uveden příkaz (povinnost) ustanovit si krále, podle Ibn Ezry je zde uvedena možnost si krále vybrat a Avarvanel rovnou hovoří o stavu nouze. Zdá se, že právě Avarvanel se svými bohatými politickými zkušenostmi vnímal vládu mocných jako nezbytné zlo. Podle něj Tóra pouze vychází vstříc lidské slabosti a činí z nouze ctnost – povoluje ustanovení krále.

I Tóra nám jasně naznačuje, že politika jde mimo ni, vždyť původní uspořádání výkonné moci navrhl Mošemu jeho nežidovský tchán Jitro a text si dává záležet, aby nám to patřičně zdůraznil. Moc korumpuje a absolutní moc korumpuje absolutně. I nejmoudřejší z lidí, král Šlomo (Šalomoun), upadl do osidel moci a postupně porušil příkazy Tóry, o kterých si myslel, že je má plně pod kontrolou. Když lid prosil Šmuela o krále, prorok se něj zle obořil, až ho Bůh musel „uklidnit“, když mu sdělil, že lid se přece nebouří proti Šmuelovi, ale proti samotnému Stvořiteli. Pochopit tuto myšlenku nám pomáhá soudce Gidon, který byl svého času tak úspěšný, že ho lid jako prvního požádal, aby přijal královskou korunu. Gidon to ovšem odmítl slovy: „Nebudu vám vládnout já ani můj syn. Jen Bůh vám bude vládnout.“

Tóra se raději než teoriím vládnutí věnuje člověku, jeho svobodné vůli a fungování lidské společnosti (dnes bychom mohli říci občanské společnosti). Celá historie nám ukazuje, že silní mají ve zvyku utiskovat slabší. Biblickým příkladem a symbolem je starověký Egypt, který tak krutě zotročil hebrejské příchozí, že se společný zážitek prožité nesvobody stal jedním ze základních pilířů formování židovského národa.

Úkolem osvobozených otroků bylo vybudovat spravedlivější společnost, v níž se nikdo nepovyšuje nad druhé, společnost, v níž je jediným vladařem Bůh. Jistou ochutnávku si dopřáváme každý sedmý den, na šabat, v den, kdy nikdo nesmí být nikým nucen pracovat, ani otrok, a dokonce ani zvíře. Ovládání člověka člověkem odporuje logice Tóry. Přesto se v závěru knihy Soudců dočítáme o krizi: „Izrael neměl krále a každý si dělal, co chtěl.“ V nedokonalém světě, v němž žijeme, představuje život bez vlády zdroj chaosu, nemožnost chránit sebe a své blízké. A vede také k modloslužbě, kterou není možné zastavit.

Napětí mezi Gidonovým „jen Bůh vám bude vládnout“ a tragickým „každý si dělal, co chtěl“ definuje problém židovského pojetí politiky. Židovský národ si vyzkoušel různé formy vlády – vládu starších, soudců, králů, učenců, vládu obecních samospráv a od roku 1948 i zastupitelskou demokracii. Ale každá vláda je horší, než Boží vláda. Výsledek tohoto trvalého napětí je ale fenomenální: se vznikem království začínáme hovořit též o době proroků. Proroci často kritizovali zkorumpovanou vládu a stali se prvními velkými kritiky vládnoucí moci. Bůh svěřil člověku možnost vlády, neslevil ale z nároků na lidi kladených.

Tóra se mnohem víc než o politiku stará o skutečné fungování společnosti. Jestliže celý západní svět, Platonem a Aristotelem počínaje, staví do centra zájmu politiky stát a jeho chod, židovský pohled má jinou prioritu – chod unikátního lidského společenství, založeného na zákonech Tóry. I proto mohl židovský národ přežít bez vlastního státu. Není nezajímavé sledovat současný Izrael. Židé žili dva tisíce let bez možnosti podílet se na výkonné moci. Ustavením vlastního státu se vrátili k dávnému dilematu. Alespoň jedno poučení je jasné: k založení a udržení státu je potřeba síly, ta ale nestačí k vybudování společnosti, odrážející Boží představy o člověku.

*Rabín Jonathan Sacks: Covenant & Conversation
(upraveno)*

יָאֵם לְשִׁבְתוֹ וַיִּתֵּן לָהֶם מְקוֹם בְּרֵאשׁ הַקְּרוּאִים וַהֲמָה בְּשָׁלֶשׁ אִישׁ
מִר שְׂמוּאֵל לְטַבַּח תְּנֶה אֶת־הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר נָתַתִּי לָךְ אֲשֶׁר אֶמְרָתִי אֵלֶיךָ שִׁים
הָ עִמָּךְ: וַיֵּרָם הַטַּבַּח אֶת־הַשּׁוֹק וַהֲעֲלִיהָ וַיִּשֶׁם | לִפְנֵי שְׂאוּל וַיֹּאמֶר הִנֵּה
שְׂאֵר שִׁים־לְפָנֶיךָ אֲכַל כִּי לְמוֹעֵד שְׂמוּר־לָךְ לֵאמֹר הָעַם | הִקְרָאתִי וַיֹּאכַל

ול בראש הקרואים בסעדת הובת בבמה ובכ-כד)

הַמְלָאִים לְמִשָּׁה הִנֵּה לְמַנְה... וְשֵׁם ח כטו) וַהֲעֲלִיהָ —
זמר: הַבָּשָׂר אֲשֶׁר הִנֵּה מִנְחָה עַל הַשּׁוֹק, וְלֹא פָרַשׁ
הַכְּתוּב אֵיזָה כְּשֶׁר הִנֵּה, וַחֲלָקוּ בּו חו"ל: ר' יוֹסֵפֶן
אומר: שֹׁק וְאֵלֶיהָ י, ר' אֶלְעָזָר אומר: שֹׁק וְחֵזֶה,
ר' שְׂמוּאֵל כִּר נִחְמָנִי אומר: שֹׁק וְשָׂפִי (רש"י: כף
הַרְרָה הַסּוֹכֵב עִצֵּם הַקּוֹלִית): וַיּוֹסֵפֶן מִרְגָּם: שָׂקָא וְרַבִּיהָ
(= שֹׁק וִירְכֹא), וְכֵן רש"י: י, יֵאמֶר — שְׂמוּאֵל אֵל
שְׂאוּל (עי' רש"י: ד"ק), הַנְּשָׂאָר — אֵין עֲנִינוּ הַנְּשָׂאָר
מִסַּעֲדַת הַזֶּבֶחַ, אֵלֹא הַחֶלֶק הַמְּבַחֵר הַנְּשָׂאָר בִּידֵי הַטַּבַּח
לְאַחַר שִׁשִּׁם לִפְנֵי הַסַּעֲדָה עַל הַשְּׁלֶחֶן מִנּוּחַ מִנּוּחַ לִפְנֵי
מִסְפַּר הַקְּרוּאִים 'וְהוֹצֵב לְכַר לְצִרְקָד' (רש"י: י, שִׁים־
לְפָנֶיךָ — הַשּׁוֹשֵׁם לְפָנֶיךָ י, כִּי לְמוֹעֵד שְׂמוּר־לָךְ —
כְּלוּמַר: אֶמְרָתִי (לְטַבַּח) לְשִׁמּוּר לָךְ אֵת הַמִּנְחָה 'לְמוֹעֵד',
וּמִסְפַּכָּר שְׂמוֹעֵד כֵּאן כִּסְשֵׁנָה הַרְבָּאָה, הֵן בְּמִשְׁמַעוֹת
וְכֵן, וְהוּא מוֹעֵד הַסַּעֲדָה, הֵן בְּמִשְׁמַעוֹת קֹהֵל 'קְרָאִי מוֹעֵד
אֲנִישֵׁי־שִׁם' (במ' טו כו) הַנְּעוֹדִים וְהַנְּשִׁים בְּצִרְקָא צְבוּרָה, וְכֵאן
רִמּוּ לוֹ שְׂמוּאֵל כִּוָּה שְׁהוּא מִסַּב לֹא עִם אֲנָשִׁים פְּשׁוּטִים,
כִּי אִם עִם אֲנָשֵׁי 'מוֹעֵד', וּמִבִּינָן שְׁמִנָה מִיחֻדַּת זוֹ לְגַדְלָה,
הַרְרָה וְכִמּוּ לוֹ שְׁעִתִּיד הוּא לְהַחֲמִינּוֹת לְמֶלֶךְ י, לֵאמֹר
הָעַם קְרָאתִי — אֲפֹשֶׁר שְׂדִכּוּר זֶה הוּא פְרוֹשׁ לְ'לְמוֹעֵד',
כְּלוּמַר: הֵם הַקְּרוּאִים הֵם הַ'מוֹעֵד', וְהֵם הֵם 'הָעַם'
שִׁקְרָאתִי י, וְאֲפֹשֶׁר שְׂקָאן רָמּו שְׂמוּאֵל לְשְׂאוּל רָמּוּ נֹסֵף
שִׁבְכָר קְרָא אֵת הָעַם לְאַסְפָּה הַעֲזוּרָה לְבַחַר בְּמֶלֶךְ,

КНИГА JEHOŠUA

ספר יהושע

וַיִּקַּח שְׂמוּאֵל — עֲבָדִים (עי' רש"י: לבר' טו ג
אחר) וְעָנּוּהוּ כַמְלִים אֲלֹא לְקַח וְהִיאָו: לְשִׁבְתָּהּ
אֵל הַלְשָׁכָה, הוּא חֲדָר שְׁהָה סְמוּךְ לְבִמְה י, בְּרֵאשׁ
וְאִים — בְּמִלְכָּה י, מִסְפַּכָּן
וְכֵר אֵיזָה מְקוֹם מִסַּב הַגְּדוּל (רש"י): וּמִסְפַּכָּר
הַשְּׁחִדֵעַ הִי לְשְׂמוּאֵל כִּי יִשְׁלַח לוֹ מִתָּר 'אִישׁ מֵאֶרֶץ
כְּנָעַן וְלַעֲלֵי טו-טו) וּמִן מִדְּ אֵת הַקְּרוּאִים תֵּאֲלֶה, הֵם
אֵין מוֹעֵד אֲנִישֵׁי־שִׁם' (במ' טו כו), הַעוֹמְדִים בְּרֵאשׁ
אֵל וְבָהֶם נוֹעֲצִים בְּכָל דְּבָר הַנוֹעֵץ לְכָלל יִשְׂרָאֵל,
שֶׁר שְׁעֵבֵב שְׂמוּאֵל אֲצִלוּ בְּהַרְקָה אֶתְדִים מִקְּנֵי
אֵל, מֵאֲלֶה שְׁנַתְקַבְּצוּ אֵלָיו וְלַעֲלֵי ח ה, וְרֵאָה שֵׁם כְּבֹה,
יִשֶׁם אִישׁ — 'הַכֹּהֵן הִיא כֹּהֵן הַשַּׁעֲרָה, רָצָה לִזְכּוֹר
שִׁים פְּחוֹת מִעֵט אִו יִתֵּר מִעֵט' (רש"י: י, י).

כג) הַמִּנְחָה — טִיבָה וְתִפְרֵשׁ בְּפִסּוּק הַכָּא: הַשּׁוֹק
לִיָּהּ (ה"א הַדְּעָה בָּאָה לִפְנֵי מִלַּת נִתְּם 'אֲשֶׁר'), שִׁים
הָ עִמָּךְ — שְׂמַר אוֹתָהּ בְּפָנֵי עֲצָמָה לְכַבֵּד בָּה אֵת
יִשְׁרָאֵל אֲשֶׁר אוֹמֵר לָךְ לְתַתָּה לוֹ.

כד) וַיֵּרָם הַטַּבַּח אֶת־הַשּׁוֹק — 'שֹׁק הַיְמִיךָ נִחְמָנִי
וְהַיְמִיךָ ז' לב), וּבְמַתְנֶה זוֹ הֵם זְכוֹ 'בִּיּוֹם הַקְּרִיב אֲתֵם
עַן לַח'... בִּיּוֹם מִשְׁחוֹ אֲתֵם' וְשֵׁם שֵׁם לֹא-לוֹ, (כֵּן מְצָאֵנוּ
עַל מִשְׁחָה נַחֲמָדָה 'מִנְחָה' מִיחֻדַּת בְּשַׁעֲת תְּנַפַּח הַמִּשְׁפָּן:
ח מִשָּׁה אֲחֵתְהוֹה נִיבְּפָהוּ תְנוּפָה לִפְנֵי הִי מֵאִיל

וכן היו לשכות במקדש שלמה יור' לה ב, ד), בבית שני (נחמ' י' לח) ובימקדש יחזקאל (יח' מ' יז).
היווני וכן יוסף בן מתתיהו מדברים על שבועים קרואים, כנראה בהשפעת מספר זקני ישראל בימי משה (שמי' כ' ד ועור),
עי' ב' עבדה זרה כה ע"א: יור' מגילה א' ד' ומד"ש לבחובנו.
כלומר: ר' יוחנן דורש כאן הלצה אליה בעיניו, ור"י ריכער (מקרא ומסורת), קלחנברג תרפ"ד עמ' 52) פירש: העליה —
שם כלי ע"פ דבתיב כד' ח' והעלות, כלומר: הטבח שם את השוק על כלי מכובה, הרימו והנישו לפניו.
ורש"י כנמרא שם ר"ה 'דמחית' ולפסוקו פירש, שאין החוה ושוק נוהגים בבמה קטנה (והמובהב ברמה — במה קטנה החוה),
והמשאיר מכות (בניגוד ליותר), כמו: וישאר אך נח (כבר' ז' כג).
רש"י: הוא בינוני פעול, כמו: ושים בסלע קנך (במ' כד כא), ואינונו ציווי, כי הרי כבר שם הטבח את המנה לפניו (רש"י).
פירוש אחר: כוונתו להדגיש, כי באכלו את מנחו לא יגרע כלום ממנח הקרואים, שכן היא נעדרה לו מלכתחילה.
ורש"י פירש דיבור זה: אמירתו היתה לטבח, העם קראתי לסעודה וידע אני מספרם, וזהוהר במנותם ונתתי לו המנות למספרם
וזו שמורה לצורכך, ור"י קרא פירש: 'כי למועד שמור לך' ממועד שקראתי את העם... ושמתיו לך.

Jehošua bin Nun, generál s Tórou

יְהוֹשֻׁעַ אֲחֵרֵי מוֹת מֹשֶׁה עֶבֶד יְהוָה; וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-יְהוֹשֻׁעַ בֶּן-נוּן מִשְׁרַת מֹשֶׁה לֵאמֹר
 מֹשֶׁה עַבְדִּי מַת; וַעֲתָה קוּם עֲבֵר אֶת-הַיַּרְדֵּן הַזֶּה אִתָּה
 וְכָל-הָעָם הַזֶּה אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר אָנֹכִי נָתַן לָהֶם לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל

Jehošua bin Nun (Jozue, syn Núnův) je jedním ze dvou hrdinů Tóry, kterým bylo dovoleno vstoupit do Zaslíbené země. Se svým druhem Kalevem si vysloužil generační výjimku úspěšným průzkumem Kenaánu a neohroženým vystupováním proti zlomyslným pomluvám deseti dalších průzkumníků (4M 14:30). Na jeho bedrech spočinul nelehký úkol získat pro potomky praotců zemi Izrael.

Kdo byl Jehošua a co o něm víme? Podle Talmudu byl autorem knihy, která nese jeho jméno, ale nejen to. Z Tóry ho známe ve dvou rolích. Na jedné straně jako generála izraelského vojska, který vedl při putování sinajskou pouští své muže do bitvy s Amalekity, na druhé straně jako Mošeho nejvěrnějšího žáka, který na svého učitele čekal pod horou Sinaj a nikdy neopouštěl studovnu. Učenec Tóry a generál není v Jehošuoově případě protimluv. Jehošua byl knížetem kmene Efraim, sám se vypracoval svou pílí a schopnostmi. Moše možná doufal, že jeho dědicem bude jeden z jeho synů, ale Bůh mu řekl jasně: „Vlož na Jehošuu svou ruku a ustanov ho svým nástupcem.“ Opření ruky, hebrejsky *SMICHA*, od té doby symbolizuje důvěru učitele (rabína) v žáka, uznání jeho schopností.

„Pokud byla Mošeho tvář Sluncem, je ta Jehošuoova Měsícem“ – nic nevystihuje Mošeho nástupce lépe než tento citát z Talmudu. Jehošua bin Nun byl věrným žákem, lpěl na svém učiteli a nikdy ho neopouštěl. Tak jako Měsíc přijímá své světlo od Slunce, tak Jehošua přijal Tóru od Mošeho. Měsíc se Slunci podobá, ale stejný není. Tak jako se měsíční světlo nevyrovná slunečnímu, tak se ani Jehošua nemohl rovnat svému učiteli. Na druhou stranu – Slunce vše ostatní na nebi zastíní, Měsíc dává prostor i menším hvězdám.

Možná to je důvod, proč se proti Mošemu reptalo, zatímco Jehošua nemusel nikdy čelit ani té nejmenší vzpouře. Mimochodem, Jehošuovo vyvolení z nebes (Mošeho prorocství) a uznání lidem (přesněji Sanhedrinem, J 1:16) vytvořilo do budoucna precedent volby židovského krále.

Mošeho smrt národ hluboce zasáhla, ale každá velká ztráta také stmeluje. Připomínkou Mošeho smrti začíná kniha jeho žáka. Co o knize Jehošua říci úvodem? Je první prorockou knihou Tanachu a zabývá se příběhy jen jedné generace – té, která vstoupila do Izraele, dobyla ho a usídlila se v něm. V celé knize je popsán jen jeden jediný hřích (muže jménem Achan), protože lid sloužil Bohu „bezvýhradně a věrně“ (J 24:14). Velkým tématem knihy je země Izrael, její dobytí, její hranice a její rozdělení mezi kmeny, přesto není kniha Jehošua historickým či zeměpisným pojednáním. Jejím pravým smyslem je nabídnout představu vysoce morálního života v podmínkách reálného života na zemi. Jehošua, autor a hlavní hrdina knihy, je voják, vojevůdce a stratég, ale na každém kroku s sebou nosí svitek Tóry. Tradice ho vnímá jako velmi komplexní osobnost a označuje ho na různých místech učencem (CHACHAM), prorokem (NAVI), soudcem (ŠOFET), králem (MELECH) a generálem (SAR CAVA).

(J 1:7) Jen buď pevný a samostatný, velmi dbej, abys dodržoval veškerou Nauku, kterou ti přikázal Moše, můj služebník, neodklánej se od ní napravo ani nalevo, aby ses choval rozumně všude, kam půjdeš. Ať se nevzdálí kniha této Nauky od tvých úst a říkej si v ní dnem i nocí, abys dbal na dodržování všeho, co je v ní napsáno...

Jehošua věděl, že klíčem k úspěchu Izraele je jeho věrnost Tóře.

וַיִּשְׁלַח הוֹשֵׁעַ בֶּן-נוּן מִן-הַשְּׂטִיִּים שְׁנַיִם-אֲנָשִׁים מִרְגָּלִים הָרֶשֶׁת לֵאמֹר לְכוּ
וְנִבְאוּ בַּיַּת-אִשָּׁה זֹנֶה וּשְׂמָה רַחֵב וַיִּשְׁכְּבוּ-שָׁמָּה
וַיֹּאמֶר לְמֶלֶךְ יְרִיחוֹ לֵאמֹר : הִנֵּה אֲנָשִׁים בָּאוּ הֵנָּה הַלַּיְלָה מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְחַפֵּר אֶת-הָאָרֶץ
וַיִּשְׁלַח מֶלֶךְ יְרִיחוֹ אֶל-רַחֵב לֵאמֹר : הֲצִיֵּאִי הָאֲנָשִׁים הַבָּאִים
אֵלַיךְ אֲשֶׁר-בָּאוּ לְבִיתְךָ כִּי לְחַפֵּר אֶת-כָּל-הָאָרֶץ בָּאוּ

Průzkum Jericha

Už jsme řekli, že Jehošua byl voják, ale také velmi zbožný muž, Mošeho nejlepší žák. Z dnešního pohledu byl Jehošua generálem

armády i jejím vrchním rabínem, a ti se často přou, kdo (nebo co) rozhoduje o vítězství ve válce. Zkušenost velitelů, odvaha mužů, síla zbraní, nebo je vše v Božích rukou? A k čemu pak průzkum? Není jen zpochybněním víry? (Mezi námi, nepadlo nakonec Jericho zcela nevojenským způsobem?) Jehošua se k průzkumu odhodlal i po katastrofální zkušenosti s posledním průzkumem země před čtyřiceti lety. Rozhodl se správně a ve své první velké zkoušce uspěl. Jeho představa, že je nutné normálně fungovat v reálném světě, což symbolizuje přechod z pouště do obydlené země „setby a sklizně“, nijak nenarušila jeho víru. Naopak.

Téma průzkumu se přirozeně dotýká jedné ze základních otázek náboženského života: „Do jaké míry má smysl lidské snažení, co vše je předem dáno?“ Možná znáte ten vtip, kdy si Kohn hrozně moc přeje vyhrát v loterii, horoucně se modlí v synagoze, až mu Bůh nakonec po letech modliteb řekne, ať si tedy konečně koupí los.

Před branami Jericha šli Izraelci do bitvy, ve které je Bůh ujistil o úspěchu. Není v takovém případě snaha poznat rozmístění nepřátelských sil projevem nedůvěry v Boží ujištění? Jehošua nás učí, že ne. Evidentně se poučil z Mošeho neúspěchu, odmítl pompézní agitační akci, nechtěl přesvědčovat lid o krásách země. Ví, co musí učinit, a doufá, že Bůh bude s ním. V tichosti posílá do Jericha dva muže a dává jim čistě výzvědný úkol. Text knihy nám neprozrazuje jejich jména, ale rozhodně nešlo o dvanáct ambiciózních knížat.

Jehošua bin Nun vyslal z tábora dva vyzvědače, aby prozkoumali zemi a Jericho, a oni šli, až přišli do Rachavina nevěstince. Jerišský král se o zvědech doslechl a vyslal k Rachav své vojáky. Rachav proto oba Izraelce rychle ukryla na střeše svého domu a vojákům namluvila, že o žádných vyzvědačích nic neví. Když bylo nebezpečí zažehnáno, vylezla Rachav za zvědy na střechu, kde jim řekla: „Vím, že vám dal Bůh tuto zemi. Na všechny tady padla velká hrůza, když jsme slyšeli, jak vám Bůh vysušil Rákosové moře a co učinil dvěma emorejským králům v Zajordání. Bojíme se vás, protože vás Bůh je Bohem nebe i země. Přísahaňte mi, že mi oplatíte mou šlechetnost a ušetříte mě a můj dům.“ Když jí to slíbili, spustila je po laně z hradeb města a ještě jim poradila, kde se mají cestou zpět skrývat před královými vojáky. Po třech dnech se oba průzkumníci vrátili k Jehošuaovi a řekli mu vše, co zjistili.

Ještě pod Mošeho vedením obsadili Izraelci území dvou z-jordánských království a na jedenatřicet kenaánských státečků padla hrůza. Z pouště přicházející Židé se utábořili v jejich těsném sousedství na východním břehu Jordánu a nijak se netajili svými úmysly dobýt celý Kenaán. Jehošua rozeslal všem králům na západ od Jordánu dopis, ve kterém jim oznamoval, že se buď podrobí (což znamená, že přijmou izraelskou vládu a vzdají se modloslužby), nebo musí ze země odejít. S oznámením přišlo i varování, že neuposlechnutí znamená boj na život a na smrt. Kenaánští králové si vybrali boj, byť podle tradice jeden z národů, Girgašim, vzal varování vážně a opustil zemi. Ostatní panovníci se z obav před silným nepřítelem spojili v mohutnou obrannou koalici a každý vyslal část svých vojsk do Jericha, které bylo považováno za klíčovou pevnost a jakousi vstupní bránu do země.

Když dva izraelští muži vstoupili do města, určitě si nepřipadali jako „kobylinky v očích obrů“. Nová židovská generace již netrpěla komplexem propuštěných otroků, který spoluzapříčinil nešťastný výsledek Mošeho průzkumu před čtyřiceti lety. Oba muži byli sebevědomí, dnes bychom mohli říci „izraelští“. Rychle se zorientovali, zjistili, že je Jericho plné vojáků z různých království, a vstoupili do nevěstince těsně u hradeb města. Podle některých názorů šlo o běžnou hospodu, ale na každý pád to bylo místo, kde se vás nikdo na nic nevyptává a kde se koncentruje větší množství mužů. Existuje i jiný komentář, podle kterého byli průzkumníci taženi k Rachav, majitelce nevěstince, protože se jí mělo dostat odměny a záchrany. Vzhledem k tomu, jak nevojensky město padlo, jediným reálným výsledkem průzkumu byla nakonec právě záchrana Rachav, která pak podle tradice konvertovala a stala Jehošuuovou manželkou. S čím se tedy průzkumníci vrátili zpět k Jehošuuovi? Se zprávou, že Kenaánci nevěří ve své vítězství. To bylo vše, co zkušený Jehošua potřeboval vědět.

Pomohla Rachav zvědům ze strachu o vlastní život? Zdá se, že ne, že její motivací byla skutečně víra v Boha Izraele, kterého sama nazvala Bohem nebe a země. Mohli bychom říci, že Rachav si sama za sebe zvolila první z Jehošuuových možností – přijala vládu Izraele a jeho Boha. Její odměnou nebyl jen zachráněný život a sňatek s Jehošuuou, Talmud uvádí, že z ní vzešlo osm proroků a kněží, mezi nimi i prorok Jirmejahu, autor několika biblických knih včetně knihy Královské. Když už jsme u citátů z Talmudu, uvedme ještě, že podle traktátu Megila žily na zemi čtyři výjimečně krásné

ženy – Sára, Rachav, Avigail (Abígajil) a Ester. To, že nebyla Rachav jen tak někdo, uvádí i traktát Zevachim, když tvrdí, že na Zemi nebyl žádný princ a vladař, který by nenavštívil nevěstku Rachav. A do třetice citát: „Kdo lhal a zasloužil si tím tento i příští svět? Rachav, když namluvila jerišským vojákům, že o žádných zvědech nic neví.“ Příběh nevěstky Rachav v Jerichu připomíná příběh sodomského Lota. Jericho i Sdom (Sodoma) byla města odsouzená k zániku, v obou případech byl zachránce nakonec sám zachráněn. Lot se ujal andělů, Rachav izraelských vojáků. I hřích měst byl podobný – Sodoma odmítala vpouštět hosty, Jericho odmítlo vpustit Izrael. Rachav a Lot byli výjimkou.

I když to text knihy Jehošua neuvádí, víme z midraše, kdo byli ti dva průzkumníci – zkušený Kalev a horlivý kněz Pinchas. Můžeme se pokusit odhadnout, kdy do Jericha vstoupili? S určitou opatrností ano. Podle židovské tradice byl Šalomounův (první) Chrám zničen 850 let po Jehošuvě příchodu do Izraele. Byl-li tedy Chrám zničen v roce 586 př. o. l., vstoupili Izraelci do země v roce 1436 př. o. l. Nebo opatrněji řečeno na přelomu patnáctého a čtrnáctého století. (Historici většinou uvádějí pozdější datum – o jedno až dvě století.) V egyptských královských archivech (el Amarna) z doby faraonů Amenhotepa III. a Amenhotepa IV./Achnatona (přibližně 1391–1334 př. o. l.) se našlo na tři sta dopisů zaslaných vazalskými kenaánskými králi, ve kterých se zmiňují o nebezpečí, které jim hrozí od národa „Chabiru“, což by měl být akkadský překlad slova Hebrejci. V dopisech je zaznamenán pokorný dík Egyptu za poskytovanou ochranu i různá udání na sousední krále, kteří se s „Chabiru“ tajně paktují. V dopisech jsou zmiňována města, která uvádí i kniha Jehošua (Jerušalajim, Šchem, Lachiš, Megido, Bejt Šean) a například jeruzalémský král si stěžuje na šchemského, že uzavřel s „Chabiru“ smlouvu. Kniha Jehošua se skutečně nikde nezmiňuje o válce proti Šchemu (Nábulusu), jen ho vypočítává mezi ovládnutými městy. Nesmíme také zapomínat, že střety s Kenaánci pokračovaly až hluboko do doby soudců a poslední velkou válkou byl střet Baraka s Javinem a Sisrou u hory Tavor (Tábor).

A ještě pár slov k samotnému Jerichu. Jericho je nejstarším městem v Izraeli (a podle mnohých i na světě), založeným na úsvitu dějin. Důvodem vzniku byla jednoznačně potřeba chráněného místa, protože v okolí Jericha se zrodilo závlahové zemědělství spojené s intenzivním pěstováním obilí. Obyvatelé nechtěli

utíkat jinam a před nájezdníky se skrývali ve městě. Nálezy prvního zemědělského osídlení jsou datované do let mladší doby kamenné. Druhé období prosperity města začíná kolem roku 1900 př. o. l. Město bylo několikrát zničeno, například při vyhnání Hyksósů z Egypta. Při dělení země mezi izraelské kmeny připadla jerišská oblast Benjaminovcům. Město dlouho nebylo obnoveno, protože to Jehošua zakázal, ale již v rané době soudců vyrostlo v jeho sousedství Palmové město (což je dnes synonymum pro Jericho). Přes již zmíněný zákaz bylo město za vlády izraelského krále Achava znovu vystavěno a ve městě určitý čas pobývali i proroci Elijahu (Eliáš) s Elišou, ale přes předpokládaný rozvoj nikdy nedosáhlo původní slávy a významu. V době návratu z babylonského exilu bylo opět osídleno, v helénské době bylo opuštěno a přeměněno na pohřebiště. Západně položené „římské“ Jericho bylo za velkého protirímského povstání zničeno. Zdá se, že právě sem prchli Židé vyhnání Mohamedem, později Jericho ovládli Arabové a po nich i křižáci. Dnešní Jericho leží právě na místě křižáckého Jericha.

וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ לְאָמֵר
 צֹנֵה אֶת-הַכְּהֻנִּים נִשְׂאֵי אֲרוֹן הָעֵדוּת ; וַיַּעֲלוּ מִן-הַיַּרְדֵּן
 וַיֵּצֵאוּ יְהוֹשֻׁעַ אֶת-הַכְּהֻנִּים לְאָמֵר : עָלוּ מִן-הַיַּרְדֵּן
 וְהָיִי כַעֲלוֹת הַכְּהֻנִּים נִשְׂאֵי אֲרוֹן בְּרִית-יְהוָה מִתּוֹךְ הַיַּרְדֵּן
 נִתְקוּ כַפּוֹת רַגְלֵי הַכְּהֻנִּים אֶל הַחֲרָבָה ; וַיָּשָׁבוּ
 מִן-הַיַּרְדֵּן לְמִקְוָם וַיֵּלְכוּ כַתְּמוּל-שְׁלֹשׁוֹם עַל-כָּל-גְּדוּתָיו

Přechod přes Jordán

Výraz „přejít řeku Jordán“ se stal synonymem překonání poslední velké překážky před vysněným cílem. Kdokoliv ale viděl onen hraniční „veletok“, nemohl si nevšimnout, že se jedná vlastně jen o nevelkou říčku, jejíž překonání je otázkou okamžiku. „Operace Jordán“ měla zcela jistě jiný než vojenský význam. Proto se jí kniha Jehošua tak podrobně věnuje a popisuje mnoho detailů. Pozorný čtenář znalý příběhů Tóry jistě rozpozná momenty, kde Jehošua naráží na události spojené s východem z Egypta, darováním Tóry a cestou ze Sinaje k Izraeli – rozdělení vod Jordánu (podobné rozdělení Rákosového moře), příprava a zasvěcení se před cestou (připomínající přípravy před darováním Tóry na Sinaji), pochod k řece Jordánu za Archou úmluvy (tak jako se za Archou

Slovník pojmů

Archa úmluvy (ARON HABRIT), doslova „skříň smlouvy“. Archa obsahovala dvoje desky Desatera – původní rozbité a druhé, které Moše sám vytesal, a svitek Tóry, kterou před svou smrtí Moše sepsal. Archa tedy představuje podstatu a obsah judaismu. Z tohoto pohledu je zajímavé, že u Archy jako u jediné části → Miškanu je psáno „A udělali ji“ v množném čísle. Tóra totiž náleží celku Izraele, ne jen vybraným či učeným jedincům.

Bejt din → Sanhedrin

Bible → Tanach

Exilarcha (ROŠ GALUTA) byl světský představitel židovské komunity v Babylonii.

Halacha je soubor židovského náboženského práva. Slovo samotné je odvozené od kořene HLK – kráčet. Halacha je tedy jakousi cestou životem.

Halacha se opírá o dva základní zdroje – psanou Tóru a ústní tradici, která je předávána učenci z generace na generaci a která sahá až k Mošemu. (HALACHA MOŠE MISINAJ – Halacha podle Mošeho ze Sinaje.)

Prvním pokusem zapsat systematicky halachu je → Mišna. První pokusy o kodifikaci halachy ale pocházejí až ze středověku. K prvním patří dílo *Halachot Gedolot* autora Šimona Karaji z 9. století. Zcela výjimečné bylo Rambamovo komplexní dílo *Mišne Tora*. Dalšími významnými učenci byli aškenázští Rabejnu Ašer (roš) a jeho syn Jákob, který sepsal knihu *Arbaa Turim*. Na jejím a Rambamově základě pak v polovině 16. století sepsal Josef Karo svůj *Šulchan Aruch*, který je dodnes základním halachickým zákoníkem.

Hrobka, jeskyně Machpela hrobka praotců v Chebronu (Hebronu). Podle tradice jsou v Machpele pohřbeny čtyři manželské páry – Adam s Evou, Avraham se Sárrou, Jicchak s Rivkou a Jákob s Leou, což naznačuje i samotné slovo Machpela, z heb-

rejského výrazu „zdvojený“ (hrob pro manželské páry). Podle těchto čtyř párů se Chevron v Tanachu nazývá i Kirjat Arba (Město čtyř).

Král Herodes nechal nad hrobkami postavit honosnou stavbu z obrovských kamenů. Byzantští křesťané stavbu upravili na kostel, arabští muslimové později na mešitu. V podlaze mešity byl vytvořen umělý vstup do hrobek. Původní tvar a vstup do jeskyně není přesně znám. Podle židovské tradice je v Machpele uložena i Esavova hlava. Podle muslimů je v hrobce pohřben i Josef, což zřejmě vzniklo zkomolením Esavova jména. V byzantské době se zde modlili křesťané i Židé. Muslimové přenechali správu místa Židům (správci s titulem Služebník otců světa) jako výraz díky za pomoc při dobývání země. Mnoho Židů se nechalo pohřbít v blízkosti Machpely, jak dokazuje i cestopis Benjamina z Tuleďy ze 12. století. Až mamlúkové ve 13. století zakázali Židům a křesťanům do Machpely vstup. Po Šestidenní válce (1967) se hrobky praotců Židům opět zpřístupnily a staly se poutním místem.

Cherem klatba, vydělení či vyobcování má v judaismu dva protichůdné důvody. Zejména v biblické době mohl být předmět v cheremu („vydělený“), protože byl zasvěcený Bohu (typicky obětní zvíře). V pozdější době výrazně převážil druhý důvod a do cheremu byli uvrhováni lidé a předměty spojené s odpadlictvím a modloslužbou. Oběma případům je společný absolutní zákaz profánního užitku z klatého objektu.

Chrám (hebrejsky מִקְדָּאֵשׁ) byl do roku 70 o. l. centrálním místem judaismu, místem pravidelných obětí a modliteb, ale také místem, kde sídlil nejvyšší rabínský soud → Sanhedrin. Chrám svou funkcí nahradil původní přenosnou variantu → Miškan.

První Chrám dal postavit král Šlomo kolem roku 960 př. o. l. Tento první (jinak také Šalomounův) Chrám zničili v roce 586 př. o. l. Babyloňané (Nabukadnezar).

Druhý Chrám byl postaven po návratu z babylonského zajetí kolem roku 516 př. o. l. Byl několikrát přestavován, vrcholnou podobu mu dala Herodova přestavba, z níž zůstala jen západní podpůrná zeď, tzv. Zeď nářků.

Přes fyzickou monumentálnost však druhý Chrám nedosáhl významu Chrámu prvního, a dokonce v něm chyběla jedna z jeho hlavních součástí → Archa úmluvy s deskami Desatera. Druhý Chrám zničili v roce 70 o. l. Římané po velkém židovském po-

vstání. Vzpomínky na Chrám a víra v jeho obnovení jsou pevnou součástí judaismu.

Jeruzalémský Chrám → Chrám

Kabala neboli židovská mystika je integrální součástí judaismu. Velmi obecně můžeme říct, že kabala se snaží o „poznání Boha“. Kabala hebrejsky znamená „tradice“ a je často odsuzována a vyzdvižována lidmi, kteří o ní nic nevědí, protože jim právě „tradice“ chybí. Mezi klasické knihy kabaly patří *Zohar*, tradicí připisovaný rabi Šimonu ben Jochajovi (2. století o. l.), a *Ec Chajim* rabi Vitala, žáka rabi Jicchaka Lurii (16. století). K mystikům můžeme svým způsobem přiřadit i pražského Maharala (rabi Löw). Rozkvět židovské mystiky souvisí i s východoevropským hnutím chasidismu.

Kenaán (též Kanaán či Kanaan) je jiný název pro Zaslíbenou zemi (Izrael), odvozený od jména Noachova vnuka Kenaána, jehož potomci v Izraeli sídlili před příchodem židovských kmenů. Kenaánské národy nebyly homogenní skupinou, Tóra sama hovoří o sedmi národech. Kenaánci navíc nikdy nevytvořili jednotný státní útvar a v knize Jehošua se hovoří o třiceti jedna kenaánských královstvích. Ani po dobytí Izraele se Kenaánci zcela neztratili, poslední dobu slávy zažili za časů soudkyně Dvory. Poslední kenaánskou baštou bylo město Jevus (Jeruzalém), které dobyl až král David kolem roku 1000 př. o. l.

Kinot jednotné číslo KINA, elegie, nářek. Báseň vyjadřující smutek, často ve smyslu HESPEDU (pohřební řeči). V Tanachu nacházíme několik Kinot – například Davidovu nad smrtí Šaula a Jonatana, kniha Pláč Jeremjášův (EJCHA) se také nazývá SEFER KINOT. Ve středověku vznikala řada Kinot v reakci na různé tragédie, které židovský národ potkávaly. Mnoho Kinot se odříkává na půst → Tiša beav.

Machpela → Hrobka

Menora sedmiramenný svícen – patří k nejznámějším symbolům judaismu. Původně stála v → Miškanu. Sedm světel memory, představujících sedm stupňů lidské moudrosti a sedm dní stvoření, směřuje k → Arše úmluvy a Tóře. Čisté zlato, ze kterého byla menora vyrobena, představuje čisté myšlenky, ryzí touhu po pravdě. Výška memory odpovídala výšce dospělého člověka. Menora se zapalovala každý den, čímž se zdůrazňovala nutnost každodenního pravidelného studia. Dnes je menora součástí státního znaku Izraele.

„...Úkolem osvobozených otroků bylo vybudovat spravedlivější společnost, v níž se nikdo nepovyšuje nad druhé, společnost, v níž je jediným vladařem Bůh. Ovládnutí člověka člověkem odporuje logice Tóry.

Přesto se v závěru knihy Soudců dočítáme o krizi: ‚Izrael neměl krále a každý si dělal, co chtěl.‘ V nedokonalém světě, v němž žijeme, představuje život bez vlády zdroj chaosu, nemožnost chránit sebe a své blízké. Napětí mezi Gidonovým ‚jen Bůh vám bude vládnout‘ a tragickým ‚každý si dělal, co chtěl‘ definuje problém židovského pojetí politiky. Židovský národ si vyzkoušel různé formy vlády – vládu starších, soudců, králů, učenců, vládu obecních samospráv a od roku 1948 i zastupitelskou demokracii. Ale každá vláda je horší než Boží vláda.

Tóra se mnohem víc než o politiku stará o skutečné fungování společnosti. Jestliže celý západní svět, Platonem a Aristotelem počínaje, staví do centra zájmu politiky stát a jeho chod, židovský pohled má jinou prioritu – chod unikátního lidského společenství, založeného na zákonech Tóry. I proto mohl židovský národ přežít bez vlastního státu...“

